

נצח ישראל פרק י'

כאשר האדם שומע הדברים אשר הגיעו לעם ה' אשר לא הגיע לשום אומה בעולם, ורוב הצרות אשר באו עליהם, והשפלות היתרה אשר הם ירודים עד עפר, ויותר מזה. ותהרהר במחשבתך באולי הוא יתברך עזב אותם, והם אליו כאומה אחרת חס ושלום, ויותר פחות מהם, כאשר הם ירודים אל הכל. אל יבא בהרהור לבך ובמחשבתך דבר כמו זה, כי מחייב הדעת והשכל שאינו כך, וגם המוחש לא יקבל זה, גם משה עבדו הנאמן וכל עבדיו הנביאים לא העידו עליהם כך. והנה מחייב זה הדעת והשכל בראיות מופתיות מחויבים מוכרחים, עד שכל אדם בן דעת יראה לפניו דבר זה יותר משמש בצהרים:

זה כי מן הדברים אשר נתבארו לך בפרקים הקודמים (פרק ג) מסדר השתלשלות הרבוי מן האחד, ובארנו לך במופת ברור כי אי אפשר רק שיש בבריא דבר שהוא ראשית, שהוא קודם וראשית אל הרבוי אשר הוא אחריו, וכמו שהתבאר למעלה. ואם לא כן, היה קשה איך יבוא הרבוי מן השם יתברך אשר הוא אחד, וכמו שנתבאר למעלה. לכך אי אפשר רק שתהיה אומה אחת יחידה, והיא ראשית הרבוי מן האומות בעולם. ואם לא כן, היה הספק הזה עומד במקומו, מאיזה צד יבוא הרבוי מן הסבה הראשונה, שהסבה הראשונה היא אחת. אבל האומה הזאת היחידה הם ישראל, שהם אומה אחת יחידה נקראת "ראשית", וכדכתיב (ירמיה ב, ג) "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו". ואמר הכתוב כי האומה הזאת קודש, שהיא אל השם יתברך מפני שהיא ראשית לכל האומות, והדבר שהוא ראשית הוא אל השם יתברך. והראשית הזה הוא אחד, כמו שהתבאר למעלה. ולפיכך הם קודש לה', והם ראשית תבואתו. ושאר האומות הם תוספת, ומזה הצד הוא הרבוי:

אבל מה שכתוב (במדבר כד, ב) "ראשית גוים עמלק", אין זה שהוא ראשית תבואתו של השם יתברך, רק ראשית גוים. ורוצה לומר, כי במה שהגוים הם מחולקים מן ישראל, לדבר הזה עמלק הוא ראשית, כי הוא יותר מחולק ומובדל מן ישראל משאר אומות, כמו שידוע:

ומפני כי ישראל הם ראשית המציאות, לכך הם עיקר המציאות. והאומות שאינם ראשית אין להם דבר זה. לכך אינם רק תוספת, והדבר שהוא תוספת אינו עצם ועיקר המציאות, ודבר זה מבואר. ואיך יהיה דבר זה בטל, שיהיו האומות עיקר וישראל יהיו טפלים אצלם, והם משועבדים להם. דבר כמו זה אי אפשר, מאחר שכבר בארנו למעלה (פרק ג) מענין השתלשלות הרבוי, והוכחנו בראיות מופתיות שמחייב המופת שיהיה כאן אומה אחת יחידה, והיא ראשית לבריא, ובשביל זאת הבריא נברא הכל, כדכתיב (בראשית א, א) "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ופירשו במדרש (ב"ר א, ד) בשביל ראשית ברא שמים וארץ, והם ישראל, כדכתיב (ירמיה ב, ג) "קודש ישראל ראשית תבואתו". כי בשביל ראשית התבואה אדם זורע כל התבואה, כך ישראל הם ראשית תבואתו, ובשבילם ברא את הכל. כי שאר אומות הם תוספת על זה:

ואיך לא יהיה דבר זה, כי השם יתברך שהוא יחיד בעולם, איך לא יהיה לו בעולם אומה השייכת לו, ויש לה התיחסות אליו, שהיא גם כן אומה יחידה בעולם הזה, כמו שהוא יתברך יחיד. והם ישראל, שעליהם נאמר (ש"ב, ז, כג) "ומי כעמך ישראל גוי אחד", שיש להם התורה, ובשביל זה הם עם אחד. ולא כמו שאר אומות, אין להם תורה מן השמים שהיא תורה אחת, רק יש לאומות דת נימוסית, ודת נימוסית אפשר שיהיה בפנים הרבה. רק התורה כתיב בה (במדבר טו, לא) "תורה אחת תהיה לכם", ועל ידי התורה גם כן ישראל עם אחד. אומה כמו זאת, היא שייכת אל השם יתברך, שהוא יתברך אחד (דברים ו,

ד). ואם כן, איך נאמר כי מעלת ישראל בטילה מהם ואינם אל השם יתברך, והרי מוכרח שיהיה נמצא אומה יחידה בעולם שהיא אל השם יתברך:

ועוד, אם היה דבר זה נמצא בישראל שהיו נחשבים אומה כמו שאר אומות זמן מה, ולא היה שם ה' נקרא עליהם להיותם אל השם יתברך לעם סגולה, אז היה אפשר לומר, כשם שהיו מתחלה - ולא היו אל השם יתברך, כך אפשר לומר שיסולק מהם אחר כך דבר זה, ולא יהיה נקרא עליהם שם ה', ויהיו כמו שאר האומות. אבל כאשר תראה כי ישראל לא היו לעם כלל קודם שיצאו ממצרים, כדכתיב (ר' דברים כו, ה) "במתי מעט ירדו אבותינו למצרים ויהי שם לגוי גדול עצום ורב", ואז השם יתברך הוציא אותם משם, והיו אל השם יתברך. ואם כן לא היו ישראל בלא זה כלל, רק כאשר היו לעם - נקרא שם ה' עליהם. לכך אין לומר שיהיה זה מסולק מהם כלל לומר שיהיו כשאר האומות, מאחר כי מצד בריאה שלהם הם אל השם יתברך, כאשר נראה בהם דבר זה, כי כאשר היו לעם אז מיד היו אל השם יתברך:

ובמדרש "או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי" (דברים ד, לד), כעובר שהוא נתון בתוך מעי בהמה, והרועה נותן ידו ושומטו. כך "הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי". ופירשו בזה הדברים שאמרנו, כי לא נחשבו ישראל כאשר היו במצרים שהיה להם מציאות כלל, שאם נחשבו ישראל שהיה להם מציאות, אם כן היו ישראל זמן מה ולא היה שם ה' נקרא עליהם, כי עדיין לא לקחם השם יתברך לעם, ואם כן אפשר שהיו ישראל בלא זה. אבל לא היו כך, ואם כן אי אפשר שיהיו ישראל ולא יהיה שם ה' נקרא עליהם, כמו שאמרנו. לכך אמר כי היו ישראל כעובר ששומטו הרועה מקרב אמו, כאשר הוציא אותם משם. ולא היה לישראל שום מציאות קודם זה. ומזה תדע כי אי אפשר לישראל שיהיו בלא זה כלל - שלא יהיה שם ה' נקרא עליהם. ואם כן אי אפשר שיהיה בטל דבר זה בשום אופן:

ועוד תבין זה מן עצם בריאתם של ישראל, שמצד עצמן יש להם המעלה האלקית, ואין בטול אל דבר זה. ויש ללמוד דבר זה מדברי חכמים אשר הודיעו לנו דברים אלו בחכמתם, באמרם (יבמות סא.) "ואתנה צאני מרעיתי אדם אתם" (ר' יחזקאל לד, לא), 'אתם קרוים אדם ולא האומות קרוים אדם'. הנה אין צריך ראייה כי ישראל הם עיקר המציאות בעולם הזה, כאשר ישראל בפרט נקראים 'אדם'. וכאשר תתבונן תמצא שהם דברים ברורים מאד, עד שאין ספק בו. זה כאשר תראה בבריאה שנברא האדם אחרון לכל הנבראים, ודבר זה בודאי אינו במקרה, רק הוא נמשך אחר עצם האדם. זה כי ראוי דבר, שהוא כמו צורה, והצורה על ידה יושלם הכל, לכך ראוי שיהיה אחרון, כי הכל יושלם באחרונה. ומפני כך נברא האדם אחרון אל הכל, לפי שהאדם צורה אל התחתונים, והוא השלמת כל התחתונים. ולכך נברא האדם באחרונה, כאשר הושלם הכל. ותמצא דבר זה בישראל, שגם הם נבראו באחרונה, ויש להם בזה סגולת האדם שנברא באחרונה. שהרי לא תמצא שום אומה נבראת ויצאה לפועל אחר ישראל, כי עמון ומואב ועשו הכל היו אומות גדולות קודם ישראל, כמו שמוכיח מן הכתוב, שמזכיר אותם הכתוב קודם שיצאו ישראל ממצרים. אם כן יש לישראל סגולת האדם אשר הוא נברא באחרונה:

וכאשר ראה דניאל ממשלת ד' מלכיות, המשיל כולם בחיות, ואמר (ר' דניאל ז, יג) "ואחד חזית היות בחזוי לילא וארו עם ענני שמיא כבר אנש וגו'", זה נאמר על מלכות המשיח (סנהדרין צח.). שהוא מלכות ישראל. וכל זה מפני שאין האומות עיקר המציאות, רק הם שפלים אצל ישראל, לכך נקראו חיות, שאינם נבראים בשביל עצמם, רק בשביל ישראל. ואילו ישראל מדמה אותם לבר אנש, כי ישראל הם עיקר המציאות בעולם הזה. וכל הדברים האלו ברורים:

ומזה התבאר לך נצחיות ישראל, שאי אפשר שיהיה השינוי בהם, מאחר שישראל הם עיקר המציאות. או שתאמר שאין לישראל מדריגה האלקית שבשבילה הם עיקר המציאות, והיה בטל דבר זה מהם, אם כן מתחייב מזה שיהיה שינוי בעולם הזה, עד שיהיה עיקר העולם מקבל שינוי, והיה עולם אחר ממה שהיה קודם. והכתוב מעיד על זה גם כן כי עיקר המציאות - ישראל, ואם יתבטל ישראל היה העולם משתנה לגמרי, עד שאין כאן עוד עולם הראשון. ואיך יתכן דבר זה כי ישתנה העולם לגמרי, ולא יהיה קיום ועמידה אל העולם. זהו ראייה ומופת שכלי:

נוסף על כל זה, הרי על זה העידו הנביאים כולם פה אחד, כי לא עזב השם יתברך את ישראל. וירמיה הנביא זכר את המופת המחויב מן השכל, לכך אמר ירמיה (ירמיה לא, לד-לה) "כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו אם ימוש החקים האלה מלפני גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים". והנה אמר בפירוש כשם שאלו נמצאים, והם עיקר במציאות, והם השמש והירח והכוכבים, ולא יתכן שיהיה שינוי בדבר שהוא עיקר המציאות, כך אין שינוי לישראל במה שהם עיקר ועצם המציאות בעולם הזה, כמו שאמרנו, כי הם ראשית ועיקר בעולם, ואין ראוי לעלות על הדעת דבר כמו זה, ומרוחק מן השכל בתכלית הרחקה, ודי בזה:

ובדבר הזה שאמר "נותן השמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה", רמז כי לא יהיה ביטול לישראל בין כאשר לא יהיו תחת ממשלת האומות, והיה להם אורה, ובין שהם יושבים בגלות ובחשיכה. ולכך אמר "נותן שמש לאור יומם", זהו כאשר אין ישראל תחת ממשלת האומות. ואמר "חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו'", זה אמר שאל יאמר כי יגיע לישראל בטול בשביל כובד גלותם, ולכך אמר כי כשם שנתן חוק לירח ולכוכבים שיהיה להם המציאות לאור לילה, כך נתן קיום לישראל בגלותם, ולא יקבלו בטול והפסד כלל בגלותם, אף אם ישבו בחושך הגלות. ואמר "רוגע הים ויהמו" כנגד האומות שנמשלו כים. ובמדרש "הוי המון עמים כהמות ים יהמיון" (ישעיה יז, יב), נמשלו ישראל לחול, שנאמר (ר' הושע ב, א) "והיה בני ישראל כחול אשר על שפת הים", ונמשלו האומות לים, שנאמר "כהמות ים יהמיון", והם מתעצין על ישראל, והקדוש ברוך הוא מתיש גבורתו. זה שאמר כאן "רוגע הים ויהמו גליו", שהוא יתברך מבטל עצתו כאשר רוצין לבא על ישראל, זה מבואר:

ויותר מזה שמעיד על זה המוחש, כי כאשר נגלה ונראה לפניך שפלות ישראל וירידתם בין האומות, עד שאי אפשר שיהיה שפלות יותר מזה, ואיך יש להם קיום בין האריות והנמרים, אם לא כי גדול הרועה אשר שומרם, ואם לא כי מאת ה' היתה זאת והיא נפלאה בעיני כל באי עולם (עפ"י תהלים קיח, כג), אי אפשר לאומה שיהא לה קיום כלל. ובפרק קמא דמגילה (יא.) אמר שמואל "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם" (ויקרא כו, מד), "לא מאסתים" בימי יונים, "ולא געלתים" בימי אספסיאנוס קיסר, "לכלותם" בימי המן, "להפר בריתי אתם" בימי מלכות רביעיית, "כי אני ה' אלקיהם" לימות גוג ומגוג. במתניתא תנא, "לא מאסתים" בימי כשדים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה. "ולא געלתים" בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר. "לכלותם" בימי יונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק ומתתיהו בן יוחנן כהן גדול וחשמונאי. "להפר בריתי אתם" בימי מלכות רביעיית, שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי הדורות, "כי אני ה' אלקיהם" לעתיד לבא, שאין כל אומה ולשון שולטת בהם, עד כאן:

הנה דעת שמואל בפירוש הפסוק הזה, שכל זמן שתבא צרה על ישראל, הוא יתברך מציל אותם, ואינו מניח לכלותם, ומעמיד להם מצילים שיהיו נושעים על ידם. ובזה נראה בגלותם יותר שלא מאס בהם. ואילו הציל אותם השם יתברך שנתן בלב המושלים עליהם שלא יעשו להם דבר, בזה לא נראה שלא מאס בהם השם יתברך, אבל כאשר העמיד מהם

אנשים שהיו קרובים אל המלכות, והיו נצולים על ידיהם, בזה נראה כי לא מאס בהם השם יתברך, כי בזה נודע כי ההצלה היא בעצמם, וזהו מעלתם העליונה. והברייתא מפרש שמעמיד השם יתברך להם בני אדם בכל מלכות ומלכות מצילים מיוחדים, כי כח של מלכות ומלכות מיוחד בפני עצמו, ולכך מעמיד השם יתברך להם בכל מלכות ומלכות בפני עצמו פרנסים כפי מה שראוי לאותו מלכות, וכפי ענין המלכות:

ובירושלמי דתענית (פ"ב ה"ו), ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר, שתף הקב"ה שמו בישראל. למה הדבר דומה, למלך שהיה לו מפתח פלטרין קטנה, אמר אם אני אניח המפתח כמו שהיא, הרי היא אבודה, אלא הרי אני קובע בה שלשלת, שאם תהיה אבודה, תהיה השלשלת מונח עלי. כך אמר הקב"ה, אם אני מניח את בני ישראל, הרי הם אבודים בין האומות. אלא הרי אני משתף שמי הגדול בהם, מה טעם, "וישמע הכנעני ויושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול" (ר' יהושע ז, ט), שהוא משותף בנו, עד כאן. וביאור ענין זה, כי העולם הזה הוא פלטרין של מלך, וישראל הם מפתח של פלטרין, שאם אין ישראל הרי דומה לפלטרין שהוא סגור. וכאשר הפלטרין סגור אין הפלטרין משמש כלום, ולא נקרא 'בית', כי אין לו פתיחה. כך אם אין ישראל, אין הפלטרין - שהוא העולם - משמש כלום, והוא סגור, וכאילו אין שם פלטרין עליו כלל. ולפיכך נקרא ישראל מפתח קטנה, שהם אומה קטנה, והם המפתח של הפלטרין הגדולה. וכבר התבאר כי ישראל נחשבים שהם כמו צורה אל העולם, ולכך מדמה את ישראל למפתח, שהמפתח פותחת הטרקלין עד שהיא פתוחה. וכאשר אין המפתח, הפלטרין היא סגורה, והוא כמו גלמי כלי עץ, אשר הוא סתום ואין לו בית קיבול, ואין לה צורת טרקלין, שהוא פתוח:

ואמר שאם יהיה מניח ישראל כמו שהם, יהיו נאבדים בין האומות. כי ישראל הם אומה נבדלת מכל האומות, והיא אומה לעצמה מיוחדת כמו שהתבאר. ואין ספק שהאומה הישראלית כל האומות מתנגדים לה, והיו המתנגדים גוברין עליה ומבטלין אותה כאשר הם בגלות והם תחתיהם. לכך שתף שמו בהם, כלומר, שהם דביקים אל השם יתברך, ובזה אין האומות יכולים להם, כאשר שתף השם בשמם. ודבר זה נקרא 'שלשלת', כי השלשלת משלשל ומחבר המפתח שלא יהיה נאבד ממנו. לכך מה ששתף השם יתברך שמו בהם, הוא השלשלת המחבר אותם אל השם יתברך, שלא יהיו נאבדים בין האומות, והם דביקים בו, כדכתיב (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלקיכם וגו'". ואינו דומה ל"שמעאל", שאף כי גם אצלו שם "אל", אינו דומה לשם "ישראל", כי נקרא "ישמעאל" שהשם שמע תפילת הגר (בראשית טז, יא). אבל אצל "ישראל", לשון "אל" מורה שיש בהם ענין אלקי, שהרי בשביל זה נקרא יעקב בשם "ישראל" - "שרית עם אלקים ועם אנשים" (בראשית לב, כט). ואם כן שם "ישראל" רוצה לומר שהיה ביעקב ענין אלקי על שם "שרית עם אלקים ותוכל", ולפיכך נקרא זהו 'שתף שמו בשמם'. ולכך אמר הכתוב (יהושע ז, ט) "והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול", כי מאחר ששתף השם בשמם, אם כן אם יכריתו אותם מן הארץ "ומה תעשה לשמך הגדול", שדבר זה מגיע אל שמו:

אמנם נראה לי, כי מה שאמרו כאן ששתף שמו בשמם שלא יהיו נאבדים בין האומות, שאין פירושו שלא יהיו נאבדים כאשר הם בגלותם בין האומות, שאף אם אינם בגלות צריכים ישראל לשתוף שמו בשמם, שלא יהיו ישראל בטלים בין האומות, כי האומות מרובים, והיו ישראל חס ושלוש בטלים בהם, ואז לא יהיה כאן מפתח לפלטרין הגדולה, כמו שהתבאר למעלה. ולכך קבע בישראל שלשלת המחבר אותם אל השם יתברך, ובזה הם נמצאים ונבדלים בפני עצמם, שהם חלק ה' (דברים לב, ט), ואינם בטלים אצל הרוב. אבל לענין ישראל בגלותם הוא ענין אחר, שהשם יתברך בעצמו עמהם בגלותם:

ובפרק בני העיר (מגילה כט.) תני רבי שמעון בן יוחאי אומר, בוא וראה כמה חביבין ישראל, שכל מקום שגלו - שכינה עמהם. גלו למצרים - שכינה עמהם, שנאמר (ש"א ב, כז) "הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים". גלו לעלים - שכינה עמהם, שנאמר (ירמיה מט, לח) "ושמתי כסאי בעלים". גלו לבבל - שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה מג, יד) "למענכם שולחתי בבלה". גלו לאדום - שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה כג, א) "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה וגו'". ואף כשהם עתידים ליגאל - שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל, ג) "ושב ה' אליך את שבותך וגו'", 'והשיב' לא נאמר, אלא "ושב", מלמד שהשכינה שב עמהם מבין הגלות, עד כאן. והרשב"א ז"ל בפירוש ההגדות שלו הוקשה לו מה שאמר 'ואף כשהם עתידים להגאל', פשיטא, אם הוא בגלות עמהם, מכל שכן שהוא בא עמהם כשנגאלו. ולכך הוצרך לפרש, כי מה שאמר 'וכשנגאלו שב עמהם מן הגלות', היינו שבא לומר שהשם יתברך עמהם בגלותינו זה, שהם נפוצים בכל קצוי הארץ. כך הם דברי הרשב"א:

ואני אומר שהדברים הם כמשמען, שיותר יש טעם להיות עם ישראל בגלות ממה שיהיה עמהם כאשר יצאו מן הגלות. שכן אמרו רז"ל לענין החולה בפרק יציאות השבת (שבת יב ע"ב), הנכנס לבקר את החולה, לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא, אלא מתעטף וישב לפניו, שנאמר (תהלים מא, ד) "ה' יסעדנו על ערש דוי וגו'". ובחבור גור אריה בפרשת ויחי (בראשית מז, לא, אות לד) פרשנו שני טעמים; האחד, שכל דבר שצריך שמירה - השגחתו עליו יותר, והחולה שיצא מטבעו, אשר נתן השם יתברך הטבע אל האדם להעמיד את האדם, ועתה נשתנה טבעו, צריך הוא אל השמירה שלא יהיה נפסד, והשמירה מן השם יתברך. והטעם השני הוא, שהכתוב אומר (ר' ישעיה נז, טו) "את דכא ושפל רוח אשכך", שזהו ממדת השם יתברך ששכינתו עם אשר הוא דכא, וכבר התבאר למעלה ענין זה באריכות. ולכך החולה שהוא דכא, השם יתברך עמו בפרט:

ולשני הטעמים ראוי שיהיה השכינה עם ישראל ביותר כאשר הם בגלות, שכאשר הם בגלות אז הם כמו חולה שיצא מטבעו, כי אין מן הטבע וממנהגו של עולם שתהיה אומה תחת אומה אחרת, וכמו שהתבאר למעלה. ולפיכך השם יתברך אתם בגלות, ואם לא כן, איך יהיה עמידה וקיום להם במלכות רביעית, אם לא כי יד ה' עשתה זאת. וכן לטעם השני אשר אמרנו, כי עיקר שכינתו בתחתונים, כי כן מדתו של השם יתברך להיות שכינתו את דכא, וישראל בגלות מדוכאים הם, ראויים שיהיה שכינתו עמהם. אבל כאשר יצאו מן הגלות, אז יעלה על הדעת שאין השם יתברך אתם. ולפיכך אמר (מגילה כט.) אף כאשר ישובו מן הגלות הוא נמצא אתם. וכאן מה שהשם יתברך עם ישראל בגלות הוא טעם אחר, כמו שאמרנו למעלה, כי אין ישראל נפרדים מן השכינה מאחר שהוא יתברך שמו שתף שמו בשמם. ולכך בכל גלות וגלות ובשובם הוא אתם, כי לדביקות הזה אין פירוד. ולכך קאמר שאף כאשר הם עולים מן הגלות, שאז אין לומר שהוא אתם בשביל שצריך שיהיה לו השגחה עליהם, רק בשביל כי לא הוסר הדבוק ההוא, כי אין הסרה לו, וכמו שיתבאר עוד:

ובפרק קמא דברכות (ח.) תניא רבי נתן אומר, מניין שאין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים, שנאמר (איוב לו, ה) "הן אל כביר לא ימאס". וכתוב (תהלים נה, יט) "פדה בשלום נפשי מקרב לי". אמר הקב"ה, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, כאילו פודה לי ולבני מבין האומות, עד כאן. ורצו גם בזה כי השכינה עם ישראל בגלותם, כמו שאמרנו. ואף על פי שאצלו אין שייך שעבוד חס ושלום, מאחר שהוא יתברך עם ישראל בגלותם, הרי נאמר עליו יתברך גלות מצד הזה, כי שכינתו יתברך עם ישראל. וכאשר יש קיבוץ עם אל השם יתברך כאשר הצבור מתפללים, דבר זה הוא יציאה מן פיזור ישראל אשר הם פזורים בין האומות, והוא נחשב פדיון מבין האומות, כאשר הם מתאספים אל השם יתברך לתפילתו, ובזה הם יוצאים מן הפיזור. כי כאשר ישראל הם בין האומות,

ואף אם הם אלף ביחד, נקראו פזורים בין האומות. אמנם כאשר הם מתפללים עם הצבור, והם מתאספים ומתקבצים אל ה', זהו יציאה מן רשות האומות, והתעלות מתוכם אל ה', זה נקרא שפודה ישראל מן האומות:

ועוד יש להם התרוממות וההתעלות מן האומות על ידי גמילות חסדים, כי על ידי גמילות חסדים האדם מתרומם, ועל דבר זה יש ראיות ברורות, דכתיב (משלי יד, לד) "צדקה תרומם גוי וגו'". ועוד כתיב (ישעיה לג, טו-טז) "הולך צדקות דובר משרים וגו' הוא מרומים ישכון מצודת סלעים משגבו". וכל הדברים האלו, כי גמילות חסד מדת אברהם, שנקרא אברהם 'אברם', שהיה מתעלה על כל אדם בשביל מדה זאת:

ועוד צריך יותר התרוממות עד שהוא מתעלה מבין מדריגת האומות לצאת חוץ לרשות האומות, וזהו על ידי התורה, שהתורה מתעלה על הכל, כמו שאמרו חכמים בברייתא, דשנו (אבות פ"ו מ"ג) כל העוסק [בתורה] מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט) "ומנחליאל במות". וכל אלו ג' דברים התעלות ממדריגה למדריגה עד היציאה מרשות האומות בהתעלות זה. ולכך אמר כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור כאילו פדאו לי ולבני מבין האומות, כאשר יש כאן התעלות מן האומות. כי על ידי התורה ועל ידי גמילות חסדים יש לאדם התעלות עד למעלה:

ורמזו חכמים דבר זה, שאמרו במדרש (ויק"ר ד, א) שני דברים הם ביד ימינו של הקב"ה, התורה וגמילות חסדים. תורה, דכתיב (דברים לג, ב) "מימינו אש דת למו". גמילות חסדים, דכתיב (תהלים מח, יא) "צדק מלאה ימינך". וכל ענין זה לגלות על אלו ב' דברים, כי על ידם האדם מתעלה למעלה. ולכך הם בימינו, כי היד הימנית יש בה התעלות, כמו שבארנו לפני זה, דכתיב (תהלים קיח, טז) "ימין ה' רוממה", והאדם מתעלה על ידי שני דברים אלו שהם ביד הימין. וכאשר הוא מתפלל עם הצבור, בזה יש לו קבוץ מן רשות האומות, וזהו גם כן פדיון לשכינה, שהיא עם ישראל בגלותם. ופירוש זה נכבד מאד כאשר תבין אותו על עמקו, כי יש כאן התעלות עד שמתעלים ישראל עד עולם העליון, עד שאין עוד התעלות על זה:

מכל מקום התבאר לך, כי השם יתברך עם ישראל בגלות, ואין פירוד כלל בגלות, והוא שעמד לאבותינו ולנו, עד כי יבא גואלנו: